

Lárus H. Bjarnason - Nýja sambandslagafrumvarpið (1918)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)



Nýja sambandslagafrumvarpið.

Hann var að vísu ekki stór skatturinn, sem Danir skömtuðu oss með stöðulögunum svokölluðu 1871, enda mun einhver hafa nefnt hann „Litla skattinn“. En hann var þó svo margbrotinn og reiddur svo fram með stjórnarskránni 1874, að oss hefir orðið allmikið úr honum, einkum eftir heimflutning ráðherradómsins 1904.

Aðgreiningin milli „sér mála“ og „sammála“ hefir eigi komið stöðulagahöfundunum að því haldi, sem þeir sennilega hafa ætlast til. Sér málin voru upphaflega eigi fleiri en níu, öll önnur málefni landsins áttu að vera „sammál“, í þeirri mjög svo einkennilegu merkingu, að Danir áttu að vera ein ráðir um sam málin.

Sammál hafa, auk konungs, til skamms tíma verið talin þessi: Utanríkismálin, hermálin, landhelvigæslan, fæðingjaréttur, myntslátta, hæstiréttur, siglingaflaggið og svokölluð lögtign. En með öll þessi mál hefir þó að meira eða minna leyti verið farið af vorri hendi, sem þau væru sér mála. Því til sönnunar skal hér lauslega getið einstakra dæma úr lagasetningu vorri um þessi mál, sem bæði 1. gr. stöðulaganna og 1. gr. stjórnarskrárinnar þó undanþiggja öllum lagasetningaráhrifum af vorri hendi. Lagastaðirnir eru nefndir neðanmáls, til þess að lesendurnir geti fyrirhafnarlitið sjálfir gengið úr skugga um, að jafnvel stöðulaga- og stjórnarskrárgjafinn hefir sjálfur brotið þann merkjagarð, er hann hafði reist milli sér mála og sammála. Og það að vonum. Greinagerðin milli sér- og sammála er víða hugarburður, og því að sama skapi ógerleg í verki. Utanríkismálin eru t. d. ekki til sem

sérstakur málaflokkur. Hvert svokallað sérmál er óhjákvæmilega að því leyti til „tvíhliða“, að önnur hliðin snýr inn á við og hin út á við. Hvaða skynsemi er t. d. í að játa verslun og landbúnað sérmál, en neita því jafnframt, að sérmálavaldur geti hagrætt þeim málum út á við, t. d. greitt fyrir kaupum útlendra vara og sölu innlendra, með milligöngu embættismanna sérmálavaldsins. Enda hefir reynst ókleift að halda bannið við afskiftum löggjafa vors af sammálunum.

Það hafa t. d. verið lög hér á landi alla leið síðan 1878,* að ráðherra Íslands mætti upp á eigin spýtur „semja við stjórnir annara ríkja“ um vitagjald fyrir fiskiskip þau, er ganga þaðan til fiskiveiða hingað. Íslensku stjórnvaldi hefir meira að segja haldist uppi að hafa afskifti af utanríkismálunum í framkvæmd. Þarf eigi lengra að rekja, en til viðskiftaráðunautsstarfsins fyrir ófriðinn og gæslu viðskiftaþarfa vorra í Bretlandi og Bandaríkjunum síðan á ófriðinn leið, fyrir milligöngu fastra erindreka, er landsstjórnin hefir gert út. Þetta ráð hafði verið upptekið, án þess að utanríkisráðuneytisins danska hefði verið leitað fyrirfram, eða samþykkis þess leitað eftir á. Og þetta er ofboð skiljanlegt. Innri og ytri hlið hvers sérmáls er jafnsjálfgæfin og fram- og bakhlið á húsi, brjóst og bak á manni.** Enda mundi N e l l e m a n n, sem var í verki með konungi um staðfesting elstu vitagjaldslaganna og eigi varð humbult af lagasynjunum, sennilega eigi hafa ráðið til að staðfesta jafnafleiðingaríka afbrigðareglu frá dönsku kenningunni um flutning utanríkismálanna, ef honum hefði eigi þótt nauður reka til þess, að landsstjórnin gæti milligöngulaust hagrætt jafneinföldu og raungæfu atriði. Þó má vera, að tvær grimur hefði runnið á gamla manninn, ef hann hefði þá órað fyrir því, að bæði stjórn og lagakensla yrði flutt heim rúmum hálfum þriðja áratug síðar.

* 1. gr. laga nr. 4 1878, sbr. nú lög nr. 55 1917.

** Sbr. nánar um sammálin: Stjórnlagafraði mín, bls. 33—46 og skrifaða fyrirlestra.

Hermálin hafa aldrei, að réttum lögum, verið sam-mál. Vér höfum aldrei lagt mann- eða fjárafla til hers eða flota Dana. Einu íslensku hermálin er réttur og skylda vor til að verja landið eftir litilli getu. Og þau hermál hafa alla sína daga verið fullkomið sérmál.*

Landhelgigæslan er margvísleg, tollgæsla, sótt-varnagæsla, siglingagæsla og veiðigæsla m. m. Þrjár fyr-nefndu greinirnar hafa verið í vorum höndum, bæði að lögum og í framkvæmd, og veiðigæslan eða eftirlit með veiðum útlendinga í landhelgi komst það ómótmælan-lega árið 1913. Það ár var sýslunefndum heimilað að beitast fyrir eftirlit úr landi með fiskiveiðum í land-helgi.** Sama ár var stofnaður sjóður „til eflingar land-helgisvörnum Íslands fyrir ólöglegum veiðum“. Og 1915 var sjóðurinn aukinn „til að koma upp einu eða tveimur strandgæsluskipum.***

Fæðingjarétturinn svokallaði var og er að eins sameiginlegur að því leyti, að það fer eins um öflun hans og tap hér á landi og í Danmörku. Hins vegar erum vér alveg einráðir um það, hvort vér bindum nokkur, og þá fleiri eða færri, eða alls engin réttindi við hann. Enda er „fæðingjaréttur“ hér á landi nú að eins skilyrði fyrir alls einum gæsalappalausum rétti, sem sé framfærslurétti, og það að nýjum lögum, fátækralögum frá 1905. Hann var áður skilyrði fyrir fleiri réttindum, t. d. fyrir embættis-gengi og því að vera skipstjóri, hvort heldur í innanlands eða millilandasiglingum, en hvorttveggja skilyrðið var afnumið 1915.† Eigi fæðingjaréttur að merkja sama og ríkisborgararéttur, verður hann og að vera sérmál hvers lands, sem hefir „löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig“. Sérstök stjórn án sérstakra borgara er jafnóhugsanleg, sem yfirbygging án undirbyggingar.

* 57. gr. stjórnarskrárinnar 1874.

** Lög nr. 54 1913.

*** Lög nr. 55 1913 og lög nr. 68 1915.

† 5. gr. Stjksl. 1915, sbr. 4. gr. stjkskr. 1874 og 6. og 10, gr, laga nr. 42 1915, sbr. 8. og 9. gr. laga nr. 50 1905.

Mynt höfum vér að visu aldrei slegið hér, en vér höfum upp á eigin spýtur löggilt myntarigildi, peningaseðla Landsbankans og „Íslandsbanka“ og, þó nokkuð ólíku sé saman að jafna, frimerki, sem ganga um útlönd. Annars leiðir myntsláttuheimild af því, að verslun vor innanlands og við önnur lönd er tvímælalaust sérmál. Annað mál er það, að hvorki mynt vor né seðlar gætu, fremur en annara ríkja peningar, verið lögmætur gjald-eyrir erlendis án samþykkis viðskiftalandsins.

Hæstiréttur er að því leyti sameiginlegur að þangað ganga íslensk dómsmál, sem eigi sæta fullnaðardómi innanlands. En þess verður vel að gæta, að vér getum* þó sjálfir skapað málum vorum úrslitalyktir innanlands. Og höfum þegar gert það að nokkru leyti, þar sem t. d. landamerksamálum og lögræðissviftingarmálum lýkur í yfirdómi.** Enda verður svo að vera. Það væri ekki mikið leggjandi upp úr íslensku dómsvaldi, sem stjórnarskráin setur á bekk með löggjafarvaldi og framkvæmdarvaldi, ef endir allra þræta ætti fortakslaust að sækja suður til Kaupmannahafnar.

Siglingaflaggið danska hefir að visu eigi verið beinlínis löggilt hér á landi, en þó er gert ráð fyrir því, bæði í eldri og yngri íslenskum lögum, að það taki og til þar um ræddra íslenskra skipa. En síðan hefir konungur með atfylgi Íslandsráðherrans eins*** löggilt sérstakt íslenskt flagg, bæði á landi og í landhelgi. Af því einu út af fyrir sig leiðir, að hvorki gætum vér til langframa unað, né Danir haldið að oss, svo óframkvæmanlega staðbundnu flaggi. Það verður eigi ætlast til þess,

* Sbr. þó Einar Arnórsson: Andvari XXXVII, bls. 10-12.

** 12. gr. laga 1882, sbr. 8. gr. laga nr. 35 1914 og 6. gr. laga nr. 60 1917. Á síðastnefndri grein hefir orðið sá meinlegi misbrestur í dönsku þýðingu stjórnarráðsins, að orðin: „til fullnaðarúrslita“ eru látin óþýdd, en eigi allskostar ótvíræðu orðið („endelig“) skotið inn í 10. gr. þýðingarinnar, þar sem það átti ekki heima.

*** Konungsúrskurður 19. júní 1915, sbr. k.úrsk. 22. Nóv. 1913.

að íslenskir siglingamenn standi með mælingaverkfærin í annari hendinni og hina hendina á flaggreipinu, til þess ýmist að draga íslenska flaggið niður eða danska flaggið upp. Enda er eigi hætt við, að rétt hugsun nemi staðar, fyrr en skeiðið er á enda hlaupið. Það hefðu allir stjórn-málamenn átt að sjá 1913, þá hefði enginn lagst á móti „sérflagginu“. Loks ættum vér að geta afnumið nýnefndar ráðagerðir úr því að vér höfum tekið þær í lög vor, það því fremur, sem „verslun og siglingar“ eru ótvíræð „sér-mál“, samkvæmt sjálfum stöðulögunum.

Lögtignin svokallaða hefir verið sammál að því leyti, sem íslensk embætti hafa til skamms tíma öll verið talin í sama lögtignarflokki og samsvarandi dönsk embætti, og Íslendingum hafa verið veittir titlar og heiðursmerki eftir sömu reglum og Dönum. En það er hvort-tveggja, að lögtign fylgja nú eigi önnur friðindi en þau, að embættismenn í 3 efstu lögtignarstigunum geta nú keypt dætrum sínum uppeldisstyrk með því að „inn-skrifa“ þær í svokölluð dönsk „klostur“, sem ætluð eru aðalbornum konum og dætrum æðri embættismanna þar í landi til styrktar. Enda hafa upp á siðkastið embætti verið stofnuð hér, sem slík friðindi fylgja eigi, t. d. há-skólaembættin.* Og enginn vafi á því, að Íslendingar geta upp á eigin spýtur lögleitt almenna lausn hjá sér undan danskri lögtign.

Nú gæti vitanlega orðið fyrirstaða á því, að Danir féllust á skoðun þessa, sem byggist á því, að grundvallar-lögin dönsku gildi eigi fyrir Ísland, féllust á það, að vér gætum af eigin rammleik ráðstafað svokölluðum sam-málum sem sérmálum, eigi síður öllum í einu, en smátt og smátt, eins og vér höfum þegar gert að eigi allitlu leyti. Þó er eigi líklegt að löng fyrirstaða yrði þar. Allar undirtektir Dana undir mál vor á síðustu seytján árum

* Þeir kennarar, sem voru áður í lögtignargæfum embættum, halda þó fyrri lögtign.

sýna, að þeir gera eigi mikið úr gamla grundvallarlagavígínu. Það hrundi í rauninni í rústir 1908, þegar Danir sömdu í fyrsta skifti við oss um lausn sammálanna og gáfu kost á uppsegjanlegleik þeirra (flestra). Þeir kostir eru hvorttveggja í senn: undirstaða og máttarviðir í þeirri sjálfstæðisbyggingu, sem nú er verið að reisa. Enda hafa áhrifamestu stjórnmálamenn Dana hvað eftir annað lýst því yfir, að oss væri velkominn algerður skilnaður.

En þó að fyrirstaðan yrði sennilega hvorki löng né ströng, þá er samningsleiðin þó fljótþarnari að sjálfstæðismarkinu, sé slept hugsun um skilnað, sem mundi aðgæsluverður eins og nú hagar til í heiminum, og heimtar í öllu falli meiri undirbúning en vart hefir orðið við afhendi stjórnar og þings.

Raunar orkar, sérstaklega nú er alt virðist vera á hverfanda hveli, margt tvímælis. Mætti ugga, hvort jafnvel sjálfstæðið væri í svipinn svo eftirsóknarvert sem ella. Mætti ef til vill orða, að oss væri enn hættara við að „hrökkva ofan í“ eitthvert máttarmeira ríki en Danmörku, er vér værum orðnir sjálfráðir, þó að í sambandi ættum að heita við Danmörku, með því að það mundi þá eigi verða álitin jafnmikil móðgun við hana, að visu veikt en gamalt menningarríki, sem ef til vor væri seilst nú. En móti því ætti að vega og meira en það, að oss ætti að vera óhættara, er vér værum viðurkent sjálfstætt ríki, ef það slys kynni að henda Danmörku, að sogast inn í hringiðu heimsstyrjaldarinnar, enda frjálsborinni þjóð eigi síður en frjálsbornum manni mikið metnaðarmál, að eiga með sig sjálfa í orði sem verki.

Samningsleiðin ætti að vera því líklegri til góðs árangurs, sem gæfan hefir gefið oss góða aðstöðu gagnvart samningsaðila vorum í þetta skifti, bæði út á við og inn á við, eigi lítið öðruvísi lagaða en 1908, þegar sú leið var upp tekin, sem nú er lagt út á í annað sinn. Nú berast hersveitir stórveldanna á banaspjótum, eftir því sem þeim segist frá, til þess að verja réttindi minnimáttar þjóðfélaga. Í því skyni er fórnað miljónum mannslífa, óbætanlegum listaverkum og svo mörgum þúsundum miljóna

króna, að búa mætti sennilega til aftur Paradís hér á jörðu. Harðstjórum er lógað og hervaldinu er lofað sömu skilum.

Við stjórn í Danmörku, bændalandinu mikla, situr nú eigi að eins oss góðviljuð heldur og óvenjulega viðsýn stjórn, enda flestir ráðherrarnir lærðir menn og sumir vel lærðir. Fáum löndum er jafnhættulega í sveit komið á slíkum tímum sem nú eru sem Danmörku, en enn færri löndum mun hafa verið jafnvel stjórnað undan áföllum. Góðvild, viðsýni, og vitanlega nokkur sérgæska, stjórnar Dana og dönsku þingflokka yfirleitt hefir nú fyllilega sannast á oss, er þeir gjörðu út sendinefnd á vörn fund, þó að það sennilega hafi verið gjört að undirlagi landsstjórnarinnar hér.

Og hér heima fyrir: Fullkomin eindrægni um samningsefnið. Alþingi viðstatt til umráða og ályktunar. Og maðurinn á oddinum hinn lægnasti.

Þó hefir gæfan eigi sett Dani öldungis hjá, þar sem meira mun nú vera hugsað í landi voru um mat og fjáröflun yfirleitt, en nokkru sinni fyrr, og þá auðvitað að sama skapi minna um annað.

Er þá að líta á nýju kostina.

Þeir eru framreiddir í sama formi og 1908, í frumvarpsformi, sem hvoru landinu um sig er ætlað að samþykkja. Það er því eigi rétt að kalla frumvarpið „sáttmála“, svo sem sum blöð hafa gert. En af því að það skiftir ólíkt meira máli, hvað skamtað er, heldur en hitt, í hverju er skamtað, þá skal eigi fjölyrt um asklagið, umfram það að frumvarpið er 20 greinir og 7 kaflar. Fjölgunin frá greinatali fyrra frumvarpsins liggur aðallega í því, að nýja frumvarpið hefir sérstaka grein um hvert sammál, í stað þess, að þeim var áður öllum komið fyrir í einni grein, en mörgum liðum, enda efnið yfirleitt meira sundurliðað nú.

Mér er ljúft að jata því, að nýja frumvarpið tekur sumstaðar fram fyrirrennara sínum, enda varð svo að vera.

Fyrst og fremst tók Alþingi 1909 ómjúkum höndum á þeim kostum, sem þá voru í boði og sannarlega máttu heita sæmilegir þá. Og í annan stað hefir sú sóknaraðferð, sem fylgt hefir verið, eigi sist eftir 1908, að þrengja að „sammálunum“ með því að færa út kvíar „sérmaalanna“, þokað oss eigi alllitið áleiðis.

Frumvarpið stofnar ekki svokallað persónusamband milli landanna, enda hefir það samband eigi gefist betur en svo, að nú er það eigi til framar, að minsta kosti eigi hér í álfa. Sambandið milli landanna verður svokallað málefнасamband (Realunion), svo lengi sem nokkurt annað mál en konungurinn er sammál með löndunum. En það er jafnframt öðru vísi en önnur málefнасambönd, þar sem alt er uppsegjanlegt nema konungdómurinn, og verður að persónusambandi, þá er sambandi um öll önnur sammál en konunginn er slitið.

Aðalkostir frumvarpsins er hlutleysi landsins og siglingaflaggið. Að vísu er flest á hverfanda hveli sem stendur, og lítið gert úr hlutleysi sumra ríkja, sem mega heita stórveldi á við oss. En margir munu þó enn vilja mega vona, að jafn-afskektri þjóð sem Íslendingum ætti í lengstu lög að vera óhætt, að minsta kosti fyrir báli og brandi, jafnvel þótt það slys henti Danmörku, að dragast inn í ófriðinn. Vonlaust væri nú að vísu eigi um það, að vér fengjum að vera óáreittir, þó að sambandið væri óbreytt er Danmörk lenti í ófriðnum. Bretar mega eiga það, að þeir greiddu fremur fyrir oss en hitt, er þeir áttu í ófriði við Dani í Napóleonsstyrjöldinni, og væntanlega ætti eigi að þurfa að óttast, að þeir eða aðrir yrðu lakari oss til handa, nú en þá. En hvað sem því líður, ætti að mega ætla oss mun öruggari en nú, ef afstaða Danmerkur og Íslands væri lík því sem hún er ráðgjörð í frumvarpinu, þá er til ófriðar drægi með Dönum og öðrum hvorum ófriðaraðila, Bandamönnum eða Miðveldunum. Auk þess er siglingaflaggið oss eðlilegt metnaðarmál, og þegar af þeirri ástæðu eigi lítill kostur að eignast það þegar í stað.

Sjálfræði vort (suverænitet, fullveldi?) er nú tvímæla-

lausar orðað en 1908, enda nú öldungis tvímælalaust í orði, ekki sist vegna niðurlagsákvæðis 17. greinar, er kveður svo á, að stjórn Noregs eða Svíaríkis skuli kveðja til oddamanninn, ef gerðarnefnd Dana og Íslendinga kynni að bera á milli um skilning á einhverju atriði sambandslaganna. Það ákvæði er og viðfeldnara fyrir oss sem sjálfstæða þjóð en samsvarandi ákvæði í frumvarpinu 1908, ekki af því, að eigi mætti búast við jafnréttmætum úrskurði eftir eldri uppástungunni sem eftir yngri. Heldur af því, að í oddamensku hæstaréttarforsetans danska hefði mátt leggja þann skilning, sem heiti lagafrumvarpsins og gaf nokkurt tilefni til, að þar væri fremur um eitt en tvö sjálfstæð ríki að ræða. Nýja ákvæðið tekur af skarið um þetta. Það er báðum samningsaðilum til sóma, enda vonandi að bæði Norðmönnum og Svíum takist valið vel, jafnmörgum mætum mönnum og þau ríki eiga á að skipa, eigi síður utan stjórnmálamanna sinna en innan. En úr fyrnefndum hóp mundi oddamaðurinn sennilega verða kjörinn, fremur en úr flokki stjórnmálamanna.

Meðferð utanríkismálanna er og að því leyti viðkunnanlegar komið fyrir en 1908, sem Íslendingum eru nú ætluð nokkur áhrif á undirbúning þeirra mála allra og úrslitavald um þau atriði, sem taka að einhverju leyti til landsins. Hinu verður aftur á móti eigi neitað, að hér kennir eigi alllitis undanhalds, sé jafnað hvort heldur til nýju íslensku kenningarinnar* eða þeirrar meðferðar, sem utanríkismálin hafa sætt í sumum löndum síðan á styrjöldina leið, þar sem vér höfum verið einráðir um þau. Og mundi sumum sýnast, að hægra hefði nú sem fyrr átt að vera, jafnvel á þessu sviði, „að styðja en reisa“.

Um dómsvald hæstaréttar mega heita sams konar ákvæði í yngra og eldra frumvarpinu. Nú sem fyrr gefinn kostur á að skipa þar íslenskan lagamann, launaðan af landssjóði. Hins vegar er ólíklegra nú en þá, að sú heimild verði notuð. Fyrst og fremst mundi þykja fara

* Stjórnlagfræðin, bls. 34—36.

illa á því, að sjálfstætt ríki sækti síðasta úrskurð deilumála sinna, eigi að eins milli einstaklinga sin á milli, heldur og milli einstaklinga og almannavalds og jafnvel milli greina almannavaldsins, til annars ríkis og það því fremur sem hvorki dómara né málfærslumenn skilja mál vort né þekkja hagi lýðs og lands, enda eru engin dæmi þannig lagaðs sambands meðal annara sjálfstæðra landa, og krafan um heimfluðning dómsvalds hæstaréttar jafngömul sjálfstjórnarkröfu vorri. Í annan stað mundi eigi vera hlaupið að því, að velja úr fámennum hóp fámennrar þjóðar mann, er almenningur treysti allskostar til þess að skamta úr framandi landi undan framandi áhrifum skin og skugga jafnt þeim, sem hann þættist þekkja að misjöfnu, sem hinum, er hann teldi vini sína. Loks má búast við því, að sumum mundi þykja það nokkuð íburðarmikið, að borga manni í öðru landi 9000 kr. á ári (hæstaréttardómaralaunin eftir nýju launalögunum dönsku) fyrir að taka þátt í dómi 1—2 íslenskra mála á ári. Mundi sýnast hitt sýnu nær, að bæta heldur 2—3 mönnum í yfirdóminn, sem er orðinn of fámennur hvort sem er, og gjöra hann að hæstarétti. Enda eru dómstigin sumstaðar eigi nema 2, undirréttur og hæsti(yfir)réttur. Í Kaupmannahöfn ganga t. d. bæði einkamál og sakamál beint til hæstaréttar frá undirréttunum þar (Hof- og Stadsretten og Kriminal- og Politiretten).

Um myn t í sl á t t u n a mega ákvæði nýja frumvarpsins heita söm og áður, að því undanskildu, að nú eigum vér að geta tekið hana í vorar hendur uppsagnarlaust, og mundi það sennilega sem sumt annað fremur verða oss til metnaðar en raunverulegs hags.

Landhelgivörninna eigum vér og að geta tekið í vorar hendur er vér viljum, en til þess þurfti uppsögn eftir eldra frumvarpinu. En það er hvorttveggja, að af því nýmæli er lítið nýjabragð eftir stofnun landhelgisjóðsins 1913, enda væri eigi fullkominn fengur í því, úr því að Danir eiga að halda veiðirétti í landhelgi, eins og síðar verður dregið á, þangað til honum kynni að

verða sagt upp, sér í lagi eða þá sambandsatriðunum öllum.

Lö g t i g n i n a minnst hvorugt frumvarpið á. En eftir 6. gr. nýja frumvarpsins, sem nú verður nánar krufin, þurfa menn eigi að vera vonlausir um að geta fengið „ráð“ og fleiri lík friðindi lánuð að sunnan. Annars ætti sjálfráðu landi að vera innan handar, að búa sér til líkan glaðning handa þeim börnum sínum, sem fyrir hann kynnu að vera gefin.

Um fæðingjaréttinn svo kallaða er ekkert sér-ákvæði í nýja frumvarpinu. Hann felst í skugga 6. gr. Öll lönd geyma borgurum sínum fleiri eða færri réttindi, umfram þau, sem útlendingar hafa. Viðast eru þessi forréttindi aðallega eignuð þeim mönnum, sem fæddir eru af innlendu foreldri (þótt utanlands séu fæddir), eða þeim, sem fæddir eru í landinu. Sumstaðar eru þau æliuð þeim mönnum, sem hafa haft löglegt heimilisfang í landinu um lengri tíma. En aðstaðar hefir verið gerður munur á innlendum og útlendum, jafnvel í sambandslöndum. Svo var það t. d. í Noregi og Svíaríki, og svo er það í eina ríkjasambandinu, sem nú er til í álfunni, Austurríki og Ungverjalandi. Þessi munur er eini raunverulegi munurinn á innlendum og útlendum, eða ríkisborgurum tiltekins lands og öðrum mönnum. Viðlíka eðlilegur munur og er á heimilismanni og gesti.

Þennan mun hafa danskir ríkisréttarfræðingar og eftir þeim danskir stjórnámálamenn aldrei viljað gera á Dön-um og Íslendingum. Hvorir um sig skyldu eiga jafnan rétt í hinu landinu, Íslendingar og Danir á Íslandi og Danir og Íslendingar í Danmörku. Að visu hafa Íslendingar kannast við, að það fari eftir dönskum lögum, hvern álíta skuli „innborinn“, en hafa jafnframt, eins og þegar er vikið að, haldið því fram á síðari árum, að löggjafi þeirra réði upp á eigin spýtur, hvað leggja skyldi upp úr því, að mega teljast innborinn. Höfum vér því gert hvorttveggja, að fækka réttindum innborinna og binda nautn þeirra réttinda, sem innborinna rétt þurfti áður til, við annað, sérstaklega við heimilisfang innanlands

eða próf frá innlendum skólum. Dæmi fækkunar eru nefnd að framan. Sem dæmi hins má nefna áskilnað fossalaganna* um heimilsfang hér á landi til eignarhalds eða notkunar á íslenskum fossum, áskilnaðinn um íslensk háskólapróf til þeirra embætta hér á landi, sem undirbúningsfræðsla er veitt í hér** og áskilnað 10. gr. stjórnarskipunarlaganna 1915 um fæðingu hér á landi eða 5 ára heimilisfang til alþingiskosningaréttar og þá um leið til kjörgengis. Hafa Íslendingar jafnan lagt mikla áherslu á að tryggja sér gæði landsins öðrum fremur. Og þarf eigi lengra að rekja en til dagblaðsins „Frétta“, er heldur þeirri skoðun mjög fram í greininni „Þegna-ójöfnuður“ 10. júlí 1918.

Nú hafa Danir að visu atvinnugengi hér á landi til jafns við Íslendinga, enda er atvinna öllum frjáls án tillits til þjóðernis, að því sleptu að Íslendingar og Danir mega einir fiska í landhelgi. Þetta átti og að haldast eftir frumvarpinu frá 1908. Þó átti jafnréttið til fiskiveiða í landhelgi, samkvæmt 3. málsg. 5. gr. þess frumvarps, að eins að haldast, meðan Danir hefðu landhelgigæsluna um fiskiveiðar á hendi, enda þá eigi ráðgjörð nein breyting á þegar settum íslenskum ákvæðum, er oss mættu sérstaklega að gagni koma, hvorki fossalögunum né öðrum. Með því ákvæði eldra frumvarpsins var í rauninni fengin játning Dana fyrir því, að veiðirétt þeirra í landhelgi bæri að skoða sem borgun fyrir landhelgigæsluna.

Og vikur þá máli að 6. gr. nýja frumvarpsins, jafnréttis ákvæðinu, sem jafnframt er sjálfstæður liður (II.) frumvarpsins, og fer næst á eftir ákvæðunum um konungdóminn, en fyrir öllum öðrum sammálum. Er auðséð bæði á þessu og athugasemdunum um greinina, að hún hefir langsamlega verið aðaláhugamál Dana, enda verður þeim eigi láð það, jafndýrmætur réttur og landhelgiveiðirétturinn er Færeyingum og um eigi minni féþúfur en hér gæti verið að ræða, ef rétt væri með farið,

* Lög nr. 55 1907, 1. gr.

** 1. gr. laga nr. 36 1911.

þar sem er fiskisæld vor og fossar. Greinin er í 5 málsgreinum og er á þessa leið:

„Danskir ríkisborgarar njóta að öllu leyti sama réttar á Íslandi sem íslenskir ríkisborgarar fæddir þar, og gagnkvæmt.

Ríkisborgarar hvors lands eru undanþegnir herskyldu í hinu.

Bæði danskir og íslenskir ríkisborgarar hafa að jöfnu, hvar sem þeir eru búsettir, frjálsa heimild til fiskiveiða innan landhelgi hvors ríkis.

Dönsk skip njóta á Íslandi sömu réttinda sem íslensk skip og gagnkvæmt.

Danskar og íslenskar afurðir og afrek skulu gagnkvæmlega eigi að neinu leyti sæta óhagkvæmari kjörum en nokkurs annars lands.“

1. málsgrein athugasemdanna um frumvarpsgreinina er á þessa leið:

„Sjálfstæði landanna hefir í för með sér sjálfstæðan ríkisborgararétt. Þess vegna er af Dana hálfu lögð áhersla á, að skýlaust sé ákveðið, að öll ríkisborgararéttindi sé algjörlega gagnkvæm án nokkurs fyrirvara eða afdráttar. Af þessari gagnkvæmni leiðir það, að afnema verður allar þær takmarkanir, sem nú eiga sér stað á fullu gagnkvæmu jafnrétti (svo sem mismun þann á kosningarrétti, sem kemur fram í 10. gr. stjórnskipunarlagi Íslands frá 19. Júní 1915).“

6. greinin, að undanskilinni 2. málsg., sem áður er minnst á, er ísjárverðasta ákvæði nýja frumvarpsins, sérstaklega ef ætlast er til, að hún verði skilin svo sem niðurlag 1. málsg. athugasemdanna virðist benda til.

Mergurinn málsins liggur í 1. málsg. frumvarpsgreinarinnar, þar sem áskilið er að danskir ríkisborgarar skuli hafa sama rétt hér á landi sem hér fæddir íslenskir ríkisborgarar. Að því sleptu, að hér virðist vera girt fyrir, að Íslendingar geti geymt sér sjálfum nokkra sérstöðu að lögum jafnt í smáu sem stóru, virðist athugasemdin benda til þess, að ónýta skuli ýms þegar sett

lagaákvæði, sem veita Íslendingum nokkur forréttindi í raun og veru, en haggja þó eigi í minsta máta jafnrétti Dana og Íslendinga að lögum. Það er áskilið í athugasemdunum sem dæmi, að breyta skuli ákvæðum 10. gr. stjórnskipunarlaganna 1915. Það er áskilið í því skyni, að afnema „mismun þann á kosningarrétti“, sem greinin gjörir á Dönum og Íslendingum. En það verður ómögulegt að koma því til leiðar — af því að mismunurinn er enginn, alls enginn. Það er jafnómögulegt og að fylla fullt ilát.

10. gr. stjórnskipunarlaganna segir að „karlar og konur, sem fædd eru hér á landi eða hafa átt hér lögheimili síðastliðin 5 ár o. s. frv“ megi kjósa. Þetta gildir jafnt um Íslendinga sem Dani. Íslendingur (maður af íslensku foreldri) má því að eins kjósa, að hann sé annaðhvort fæddur hér eða hafi átt hér heima síðastliðin 5 ár. Sé hann fæddur hér, þarf eigi aðra heimilisfestu hér á landi en eins árs heimilisfang í kjördæmi hans. Sé hann hins vegar eigi fæddur hér, verður hann, að meðtöldu kjördæmisheimilisfanginu, að hafa átt hér heima 5 næstu árin á undan kosningu. Öldungis sama gildir um Danann. Sé hann fæddur hér, þarf hann eigi, fremur en Íslendingurinn, frekara heimilisfang en eins árs í kjördæmi sínu. Sé hann aftur á móti ekki fæddur hér, verður hann að hafa átt heima hér á landi 5 ár undan kosningu, þar af 1 ár í kjördæmi sínu. Hver er munurinn? Eg finn hann hvergi nema á bls. 169 í „Statsforfatningsret“ próf. Berlin, Kaupmannahöfn 1916. En sá höfundur er of skygn á „misrétti“ Dana og Íslendinga hér á landi og „ágengni“ vora á rétt Dana, til þess að það hefði átt að villa sjónir jafnskýrum mönnum og fjölluðu um frumvarpið af vorri hendi.

Nú, en þetta, sem að eins er áskilið í athugasemdunum, mætti sennilega laga, altéð er Danir væru sannfærðir um að það hefði byggt á misskilningi. En hér gætu fleiri fiskar legið undir steini. Breytingin á 10. gr. stjórnskipunarlaganna er áskilin sem dæmi. Þar að auki er það ráðgjört í athugasemdunum, að bæði verði fæðingjaréttar

aflað á sama hátt hér á landi sem í Danmörku og að honum fylgi sömu forréttindi hér sem þar, en þar í landi er hann skilyrði fyrir nautn fleiri réttinda en hér, þar á meðal fyrir gengi til atvinnureksturs yfirleitt. Því mætti spyrja: Er ætlast til, að vér afnemunum öll íslensk laga-ákvæði, sem að vísu gefa Íslendingum í raun og veru nokkur forréttindi umfram aðra en af því einu, að þeir eru nær uppkomunni. Er. t. d. ætlast til, að vér nemum úr gildi búsetuákvæði fossalaganna sem skilyrði fyrir eignarhaldi og notkunarrétti á hérlandum fossum? Er ætlast til, að vér afnemunum áskilnað um íslenskt háskólapróf sem skilyrði fyrir gengi til þeirra embætta, sem háskóli vor veitir undirbúningskenslu í? Svona mætti spyrja áfram. Eg hefi verið spurður að þessu af athugulum mönnum og hefi jafnvel heyrt lögprófaðan mann halda því fram, að það bæri að gjöra. Eg tel það hins vegar sjálfgefið, að hvorki þurfi né megi hrófla við neinum þessum ákvæðum, heldur eigi að fjölga slíkum.

3. málsg. 6. gr. fer sennilega skör lengra um landhelgi-veiðirétt Dana en frumvarpið frá 1908. Ákvæði þess frumvarps (3. málsg. 5. gr.) mundi hafa átt að skilja svo, sem veiðiréttur Dana félli niður, er landhelgigæslu þeirra lyki (fyrir uppsögn). Eftir nýja frumvarpinu fellur veiðiréttur þeirra og niður, verði honum eða gæslu Dana sagt upp, en hann helst, þó að landhelgigæslu þeirra ljúki af því að vér tókum hana að öllu leyti í vorar hendur. Enn má geta þess, að dönskum ríkisborgurum er í nýja frumvarpinu tvímælalaust áskilinn veiðiréttur í landhelgi hér, hvar á hnettinum sem þeir eiga heima, en það var eigi gert í eldra frumvarpinu. Annars mundi hafa verið óþarft að hafa nokkur sérstök ákvæði um landhelgiveiðar Dana og um dönsk skip, eigi engin séraréttindi, umfram þau, sem leiða af 1. málsg. 6. gr., í þeim sérákvæðum (3. og 4. málsg. 6. gr.) að liggja.

Út af 5. málsg. greinarinnar athugast, að nú tollum vér danskar sem aðrar útlendar vörur eftir vild, en Danir hafa eigi tollað vorar vörur. Eftir nýja frumvarpinu geta

þeir tollað vorar vörur eftir vild, og er það að visu jafnrétti móts við oss, en mundi eigi verða til búdryginda, ef til kæmi, að þeir notuðu sér heimildina. En það munu þeir sennilega eigi gera, meðan þeir sjá hag sinn í að versla við oss.

Annars er rétt að geta þess, að oss stendur sennilega eigi mikil og sist bráð hætta af 6. gr. frá Dönun. Þeir hafa að Færeyingum sleptum, litt sótt í matarholur vorar á seinni árum, og landhelgin er nógu stór handa oss og Færeyingum. Hlitt mætti sennilega eigi siður orða, að aðrir kynnu ef til vill að fara fram á, að sér yrðu gerð lík jafnréttisskil og Dönun. Og er þó nokkuð ólíku saman að jafna um þ a ð jafnræði, sem Dönun er beint ætlað í 6. gr., þar sem það mundi verða álitid sem nokkurs konar lausnargjald. Annars verður hættulegustu útlendu áhrifunum, ofurmagni peninganna, í fátæku en viðreisnarlíklegu landi trauðla varist með lögum einum. Þar reynir eigi siður á brjóst þeirra, sem með völdin fara.

Eftir eldra frumvarpinu áttu Danir að svara oss 1½ miljón í notum þess, að tillagið svokallaða, 60.000 kr. á ári, átti þá að falla niður. Hins vegar áttu forréttindi íslenskra stúdenta til Garðsstyrks þá að haldast. Og ekkert áskilið um að kostnaður Dana af skrifstofuhaldi voru í Kaupmannahöfn skyldi falla niður. Það er í mesta máta eðlilegt, að vér kostum sjálfir réttargæslu vora í Kaupmannahöfn. Og líku máli gegnir um lausn undan Garðforréttindunum, alténd til handa þeim stúdentum, sem mentast geta hér heima. En hvað sem þessu liður, verður eigi sagt, að fulltrúar vorir hafi verðlagt niðurfellingu núverandi framlaga Dana til vor, sem alt af hefir verið skoðað sem endurgreiðsla skuldar, of hátt, sist ef gætt er peningaverðs nú.

Þó stingur það sterkar í stúf, að bótafénu, báðum miljónunum, er fyrirfram ráðstafað í tilteknu skyni og Dönun fengin einkaumráð yfir annari miljóninni, sem telja

verður þó vora eign. Enda þó að það sé haft á oddinum í 14. gr., að verja skuli (sennilega vöxtunum af) báðum miljónunum, jafnt þeirri, sem Íslendingum eru fengin umráð yfir, sem hinni, er Danir ráða „í því skyni að efla andlegt samband milli Danmerkur og Íslands“ o. s. frv., þá er þó vonandi, að „andlega sambandið“ verði eigi þýtt svo þröngt, að t. d. áframhald landmælinga herstjórnarráðsins komist eigi þar að. Annars má geta þess, að það lækkar töluvert í aski landssjóðs við þessa hagræðingu bótafjárins, þar sem tekjur hans minka um „tillags“-upphæðina, en gjöld hans aukast um Kaupmannahafnarskrifstofuhaldið. Þó má búast við, að íslensku miljóninni verði hagrætt svo, að eitthvað af gjöldum landssjóðs falli niður eða lækki.

Það er sjálfsagt nýmæli, að hvort ríkið um sig ráði gæslu hagsmuna sinna í hinu ríkinu, enda svo um mælt í 15. gr. En af því að heyrst hefir, að sumir núverandi áhrifamenn hugsi til að hafa sendiherra í Kaupmannahöfn og þá sennilega meira eða minna fjölmenna sveit með honum, mætti ef til vill orða það, hvort eigi mundi mega fela manninum um leið uppburð mála fyrir konungi, líkt og ráðgjört var í 10 manna frumvarpinu á sínum tíma. Það mundi verða nokkur sparnaður að því, og manninum jafnframt síður leiðast.

Annað nýmæli, allþarflítið „frá almennu sjónarmiði“, fer 16. gr. með, þar sem er stofnun 6 manna nefndar (sennilega launaðrar?), 3 Íslendinga og 3 Dana, til þess, eigi að eins eftir kröfu stjórnanna heldur og „af eigin hvötum“, að gæta hagsmuna hvors ríkis og þegna þess um lagasetningu hins, sem og til að efla „samvinnu milli ríkjanna og samræmi í löggjöf þeirra“. Að vísu er samræmi milli lagasetningar viðskiftalanda æskileg á ýmsum sviðum. En hins verður þó að gæta, að lögin verða að laga sig eftir lífskjörunum, líkt og fatið eftir manninum, sem á að bera það. Og nú með því að lífskjör þau, sem þjóðirnar eiga við að búa, eru misjöfn, verður að sniða

lagastakkinn nokkuð eftir vexti hverrar þjóðar. Enda fræðimönnum fremur trúandi til að gjöra tillögur um snið á slíkum stakki en stjórnmálamönnum, en hætt við, að sniðgjörðarmennirnir yrðu teknir úr þeim hóp, með því kjörfyrirkomulagi, sem ráðgjört er í greininni.

Auk þessarar þarflitlu nefndar, er stofnað til annarar sjálfgefinnar í 17. gr., gerðarnefndar um ágreining út af frumvarpinu, svo sem gert var í fyrirrennara þess, en með þeirri endurbót, sem fyrr greinir.

Uppsagnargreinin í nýja frumvarpinu, 18. gr., mun verða kölluð sitt á hvað, betri eða lakari heldur en uppsagnargreinin í eldra frumvarpinu. Hún er betri að því leyti, sem hún heimilar tvímælalaust uppsögn utanríkismálanna svo kölluðu. Raunar var eigi sagt um þau mál (eða hermálin) í eldra frumvarpinu, að þau væru óuppsægjanleg, svo sem haldið var fram þá í hitanum. Þar var ekkert beint um þau ákveðið um fram það, að þau væru eigi uppsægjanleg með þar tilteknum fresti. Nú eru þau tvímælalaust uppsægjanleg með sama fresti og hin. Mörgum mun og þykja það betra, að uppsagnarfresturinn er nokkuð stytur.

Aftur á móti mun eigi færri mönnum þykja sem nú sé frekar þrengt að uppsögninni en áður var. Eftir eldra frumvarpinu gat Alþingi eitt sagt sammálunum upp, og þá þurfti eigi nema einfaldan meiri hluta. Nýja frumvarpið heimilar bæði mikinn meiri hluta ($\frac{2}{3}$) Alþingis og enn meiri meirihluta alþingiskjösenda, heimtar fyrst og fremst að $\frac{3}{4}$ hlutar kjósenda taki þátt í atkvæðagreiðslunni um uppsögnina (merki atkvæðamiðann?) og í öðru lagi að $\frac{3}{4}$ þeirra kjósenda heimti uppsögn.

Það má búast við því, að alllangt kynni að geta orðið til þess að uppsagnarrétturinn yrði notaður af vorri hálfu, eigi síst ef væntanlega danska sendiherrasveitin hér, ráðgjafarnefndin og stjórnarnefndir danska og íslenska miljónasjóðanna yrðu nokkurn veginn sambentar.

Þá mundi mega orða það í þessu ári, sem sennilega

verður mun meira veltiár fyrir alls konar braskara heldur en fyrir landssjóð og almenning, að öll framkvæmd þessa frumvarps verður eigi alllitið útdráttarsamari landssjóði heldur en framkvæmd eldra frumvarpsins mundi orðið hafa, eigi sist er öll þau sæti verða fyllt, sem frumvarpið ráðgjörir, og þó sérstaklega ef launa á nýju mennina eitt-hvað líkt því, sem sumir erindrekarnir kváðu hafa verið lagðaðir með.

Þá er enn einn samanburður eftir á milli nefndarfrumvarpanna 1908 og 1918 og hann er um frágang þess og væntanlegar viðtökur. 1908 var almenningi birt alt, sem milli dönsku og íslensku samningsmannanna hafði farið. Nú er eigi birt annað en samningsúrslitin. Og þau eru eigi birt almenningi — fyr en landsstjórn og Alþingi hefir gengið að þeim. 1908 áttu að fara fram nýjar kosningar og nýkosið Alþingi að leggja dóm á frumvarpið. Nú er sama þinginu ætlað að samþykkja það formlega, nokkrum vikum eftir að það hafði samþykkt það á lokuðum fundi. En nú á líka kjósendaatkvæði að fara fram um frumvarpið. Þó mundi meira hafa verið leggjandi upp úr því, ef til hefði verið tryggur lagaumbúnaður um það, hversu slíkri atkvæðagreiðslu skyldi háttað, svo sem setja hefði átt þegar eftir gildistöku stjórnskipunarlaganna frá 1915, er lögleiddu kjósendaatkvæði um breytingar á sambandi landanna. Nú verður atkvæðagreiðslunni sennilega háttað sem atkvæðagreiðslunni um bannmálið og þegnskylduvinnuna. Og þar sem ætlast er til að frumvarpið gangi í gildi 1. desember þ. á., þá verður sú atkvæðagreiðsla sennilega að fara fram í október, um haustannatímann, að nýafstöðnum sumarönnum.

Þetta er sérlega vel löguð aðferð til að koma frumvarpinu á og hyggilegri en aðferðin 1908, en frjálsmannlegri verður hún naumast kölluð.

Danska og íslenska textanum ber yfirleitt vel saman. Þó svarar orðið „gagnkvæmt“ í 6. gr. eigi til danska orðsins „omvendt“. Gagnkvæmur væri rétt þýðing á „gensi-

dig“, sbr. og athugasemd um 6. gr. en er röng á hinu, gagnkvæmur merkir oftast nánast sama og „báðum megin“. En бага gjörir þetta þó naumast, þar sem danska orðið „omvendt“ er tvímælalaust í því sambandi, enda gerðarnefndin svo skipuð, að danski textinn mundi, ef milli bæri, verða látinn skera úr. Þá er eigi ofsagt á íslensku í niðurlagi 2. málsg. 7. gr.: „til þess að starfa að“ í stað „til Behandling af“ á samsvarandi stað í danska textanum. Líku máli gegnir sennilega um „varða“ (bæði Danmörku og Ísland) í 12. gr. og „af fælles Betydning“ í danska textanum, en hvorttveggja meinlaust eða meinlitið. „Afrek“ í 5. málsg. 6. gr. er óviðfeldið orð í þeirri merkingu, sem það þar á að hafa, en skánar sennilega, verði það munntamt.

Þótt nú þannig vanti nokkuð á, að frumvarpið sé svo, sem á hefði mátt kjósa best í vorn garð, þá þarf það engan sémilega sanngjarnan mann að undra, enda verða brestir þeir, sem sumir Danir munu á því finna í sinn garð, sennilega hvorki færri né veigaminni að þeirra dómi en þeir, sem hér hefir verið bent á. Það er óvanalegt, að annar samningsaðili fái öllum sínum kröfum framgengt. Síst má búast við slíkum úrslitum, er annar aðili á allmiklu meira undir sér en hinn. Og allra síst verður fulltrúum vorum kent um bresti þá, sem á frumvarpinu kunna að vera. Þeir mundu geta sagt nú, líkt og fyrirrennarar þeirra hefðu getað sagt 1908, að þeir sættu sig við úrslitin sem vel viðunanleg, enda þó að þeir hefðu tekið við meiru, ef þess hefði verið kostur.

Frumvarpið, sem eins og raunar flest verk mannanna er enn glæsilegra fljótt á litið en krufið til mergjar, markar gagngjörða breytingu á afstöðu landanna, eins og hún mun vera talin af flestum fræðimönnum utan Íslands.

Og verði frekari breytingar eigi gjörðar á afstöðu Dana og Íslendinga hér á landi en þær, sem frumvarpsgrein-

irnar beinlínis áskilja, verður afstaða beggja hér söm og hún er talin í nágildum lögum.

Lögin geta komið báðum að góðu haldi, Dönum og Íslendingum, sýni stjórnvöld og einstaklingar hvorrar þjóðar um sig hinum sanngirni og sæmilega virðingu.

Og uppsagnarrétturinn ætti að vera þeim, sem unna sambandi landanna, bæði hér á landi og í Danmörku, nægur hiti í haldi, til þess fremur að vanda sambúðina heldur en hitt. Hins vegar ætti það að vera hinum huggunarefni, að vita samvistaslit á sínu valdi eða sig að minsta kosti í færi við þau að 25 árum liðnum.

Það er eigi erfitt að fara nærri um, hvar lenti, ef Danir yrðu erfiðir í sambúðinni á næstu 25 árum og — Íslendingar gættu sín.

Heimatökin yrðu hæg.

LÁRUS H. BJARNASON.
